SENSOR(ESHITISHIDA YOKI KO‘RISHIDA) KAMCHILIKLARGA EGA BO‘LGAN BOLALAR UCHUN INKLYUZIV TA'LIM STRATEGIYALARI.

Termiz davlat pedagogika instituti Tillar fakultet o‘zbek-tili va adabiyoti yo‘nalishi talabasi Abdualimova Muxlisa

Ustoz: Olimova Dilnoza

Annotatsiya. Ushbu maqolada sensor nuqsoni, ya’ni eshitishida yoki ko‘rishida kamchiligi bo‘lgan bolalar uchun inklyuziv ta’limni tashkil etishning zamonaviy strategiyalari yoritilgan. Unda individual yondashuv, differensial ta’lim, moslashtirilgan o‘quv dasturlari va assistiv texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati izchil bayon etilgan. Shuningdek, inklyuziv muhitda ijtimoiy integratsiyani ta’minlash, o‘qituvchilarning kasbiy malakasini oshirish hamda ota-onalar bilan samarali hamkorlikni yo‘lga qo‘yish masalalari tahlil qilingan. Maqolada keltirilgan fikrlar va tavsiyalar sensor nuqsoni mavjud bo‘lgan bolalarning sifatli ta’lim olishini ta’minlash va ularning jamiyatga muvaffaqiyatli moslashuviga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: inklyuziv ta’lim, sensor nuqson, eshitishida nuqson, ko‘rishida nuqson, individual yondashuv, differensial ta’lim, pedagogik strategiyalar, texnologiyalar, ijtimoiy integratsiya, maxsus ta’lim

Zamonaviy ta’lim tizimida har bir bola, uning jismoniy yoki sensor imkoniyatlaridan qat’i nazar, sifatli ta’lim olish huquqiga ega. Eshitishida yoki ko‘rishida kamchiligi bo‘lgan bolalar uchun inklyuziv ta’lim — bu ularni jamiyatga moslashtirish, ijtimoiylashuvini ta’minlash va teng imkoniyat yaratishning muhim yo‘lidir. Inklyuziv

ta’lim nafaqat maxsus ehtiyojli bolalarga, balki barcha o‘quvchilarga bag‘rikenglik, hamkorlik va tushunish kabi qadriyatlarni singdiradi.Inklyuziv ta’lim bugungi kunda ta’lim tizimining ajralmas qismi sifatida qaralib, u barcha bolalar uchun teng imkoniyat yaratishga xizmat qiladi. Ayniqsa, sensor nuqsoni, ya’ni eshitishida yoki ko‘rishida kamchiligi mavjud bo‘lgan bolalarni umumiy ta’lim jarayoniga jalb etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Chunki bunday bolalar o‘quv materialini qabul qilishda o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lib, ular bilan ishlashda maxsus yondashuv va puxta ishlab chiqilgan strategiyalar zarur bo‘ladi.

Avvalo, inklyuziv ta’lim jarayonida individual yondashuv yetakchi o‘rinni egallaydi, chunki har bir bolaning qobiliyati, qiziqishi va ehtiyoji bir-biridan farq qiladi. Shu bois o‘qituvchi har bir o‘quvchi uchun moslashtirilgan o‘quv dasturini ishlab chiqishi kerak bo‘ladi, bu esa o‘z navbatida ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Individual yondashuv orqali o‘quvchilarning kuchli tomonlari aniqlanadi va ular rivojlantiriladi, shu bilan birga, mavjud qiyinchiliklar asta-sekin bartaraf etiladi.Bundan tashqari, differensial ta’lim strategiyalari ham inklyuziv muhitni yaratishda muhim ahamiyatga ega. Chunki o‘quv materialini barcha bolalar bir xil darajada qabul qila olmaydi, shuning uchun uni turli shakl va vositalar orqali yetkazish lozim. Masalan, ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalar uchun audio materiallar, Brayl yozuvi, kattalashtirilgan shriftlar va kontrastli tasvirlardan foydalanish samarali hisoblanadi. Eshitishida nuqsoni bo‘lgan bolalar uchun esa imo-ishora tili, vizual materiallar, subtitrli videolar va yozma tushuntirishlar muhim o‘rin tutadi. Shu tarzda o‘quv materialini moslashtirish orqali barcha o‘quvchilarga teng imkoniyat yaratiladi.

Zamonaviy assistiv texnologiyalar inklyuziv ta’lim samaradorligini oshirishda katta rol o‘ynaydi, chunki ular sensor nuqsoni bo‘lgan bolalarga axborotni qulay shaklda qabul qilish imkonini beradi. Masalan, ekran o‘qish dasturlari, ovozli yordamchilar, matnni ovozga aylantiruvchi ilovalar yoki aksincha, nutqni matnga aylantiruvchi vositalar

orqali o‘quv jarayoni yengillashtiriladi. Shu bilan birga, interaktiv doskalar, planshetlar va maxsus dasturlar yordamida darslar yanada qiziqarli va tushunarli bo‘lib boradi. Natijada o‘quvchilar mustaqil ishlashga o‘rganadi va ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchi ortadi.Inklyuziv ta’limning yana bir muhim jihati ijtimoiy integratsiya hisoblanadi, chunki ta’lim jarayoni faqat bilim berish bilan cheklanmaydi, balki bolalarni jamiyatga tayyorlashni ham o‘z ichiga oladi. Sog‘lom va imkoniyati cheklangan bolalarning birgalikda ta’lim olishi ular o‘rtasida o‘zaro hurmat, bag‘rikenglik va hamkorlikni shakllantiradi. Bu esa kelajakda yanada adolatli va inklyuziv jamiyat qurishga zamin yaratadi. Shu bilan birga, bunday muhitda o‘qigan bolalar boshqalarning muammolarini tushunishga va yordam berishga moyil bo‘lib ulg‘ayadi.

Pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi ham inklyuziv ta’lim muvaffaqiyatining muhim omillaridan biridir, chunki o‘qituvchi maxsus bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lmas ekan, u barcha o‘quvchilar bilan samarali ishlay olmaydi. Shu sababli o‘qituvchilar uchun malaka oshirish kurslari, treninglar va seminarlar tashkil etilishi zarur bo‘ladi. Bu orqali ular yangi pedagogik texnologiyalar, innovatsion metodlar va maxsus yondashuvlarni o‘zlashtiradi.Shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlik qilish inklyuziv ta’lim jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi, chunki bolaning rivojlanishi faqat maktab bilan cheklanib qolmaydi. Ota-onalar o‘z farzandining ehtiyojlarini yaxshi bilgan holda o‘qituvchiga muhim ma’lumotlar bera oladi, bu esa o‘quv jarayonini yanada samarali tashkil etishga yordam beradi. Maktab va oila o‘rtasidagi hamkorlik mustahkam bo‘lsa, bolaning rivojlanishi yanada tezlashadi.Bundan tashqari, inklyuziv ta’lim muhitini yaratishda maktab infratuzilmasining ham moslashuvchan bo‘lishi muhimdir. Ya’ni, sinfxonalar yoritilishi, akustikasi, harakatlanish uchun qulayligi va maxsus vositalar bilan jihozlanganligi talab etiladi. Bu esa sensor nuqsoni bo‘lgan bolalarga o‘zini erkin his qilish imkonini beradi va ta’lim jarayonida faol

ishtirok etishga undaydi.

Xulosa qilib aytganda, sensor nuqsoni mavjud bo‘lgan bolalar uchun inklyuziv ta’lim strategiyalarini samarali tashkil etish ko‘plab omillarga bog‘liq bo‘lib, ular o‘zaro uzviy aloqada ishlashi lozim. Individual yondashuv, differensial ta’lim, zamonaviy texnologiyalar, pedagogik mahorat, ota-onalar bilan hamkorlik va ijtimoiy integratsiya uyg‘unlashgandagina yuqori natijaga erishish mumkin. Inklyuziv ta’lim orqali har bir bola o‘z imkoniyatini to‘liq ro‘yobga chiqaradi va jamiyatda munosib o‘rin egallashga erishadi.

Foydalanilgan manbalar:

O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni

UNESCO – Inclusive Education: Guidelines for Inclusion

Maxsus pedagogika (defektologiya) darsliklari

Inklyuziv ta’lim bo‘yicha xalqaro ilmiy maqolalar va metodik qo‘llanmalar

Pedagogika va psixologiya nazariyasiga oid ilmiy adabiyotlar